

1870 YILINDA DOĞU KARADENİZ'DE ÇIKAN YANGIN VE ETKİLERİ

*Y. Doç. Dr. Mehmet Yavuz, ERLER**

Doğal hadiseler sonrası ortaya çıkan yangınlar, insan yerleşim birimleri ve doğa üzerinde tahrib edici etkisi ile varlığını sürdürügelmiştir. Tarihi yazılı metinlerde insan topluluklarını derinden etkileyen böylesi felaketler kaydedilmekte ve bizlere konu üzerinde bazı ipuçları sunmaktadır. Günümüze kadar ulaşan yangın vakalarına dair bilgiler tasnife tabi tutulduğunda yangının oluşumu ile ilgili şu kategorileri tespit etmek mümkündür :

- a. Yıldırım düşmesi sonucu meydana gelen yangınlar¹
- b. Kurak havaların arttırdığı sıcaklık ortamının neden olduğu yangınlar²
- c. Deprem sonrası ortaya çıkan kaos ortamının neden olduğu yangınlar³
- d. Meteor veya Meteor Yağmuru sonrasında meydana gelen yangınlar.
- e. İnsan ihmalkarlığı nedeniyle çıkan yangınlar⁴
- f. Kundaklama nedeniyle meydana gelen yangınlar⁵

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi. (Makale hakkındaki tavsiye ve yardımlarından ötürü sayın hocam Y. Doç. Dr. Mehmet Emin Yolalıcı ve muhterem arkadaşım Dr. Christoph K. Neumann'a teşekkürü bir borç bilirim.)

1. Belgrad'da yıldırım (sâika) düşmesi nedeniyle çıkan yangında 150 kadar zahire mahzeni tahrib olmuş ve sahipleri zarara uğramıştır. Defterdar Sarı Mehmed Paşa, **Zübde-i Vekayiat Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)**, Haz. Abdülkadir Özcan, T.T.K.Yay., Ankara 1995, s.649.

2. 1874 tarihinde kurak havalar nedeniyle ortaya çıkan orman yangınlarında İngiltere, Amerika ve Osmanlı Devleti'nde 7-8 milyon liralık hasarın meydana geldiği belirtilmiştir. **Basiret**, Nr.1204, 27 Safer 1291.

3. 1800 yılında Çorum'da meydana gelen deprem sonrasında çıkan yangın Çorum merkez çarşısını ve pazarını tahrib etmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (**BOA**), **Cevdet Dahiliyye**, Nr.1802.

4. İstanbul'da baruthanenin infilak etmesiyle çıkan yangında 425 ev tahrib olmuştu. Defterdar Sarı Mehmed Paşa, **a.g.e.**, s.648-649.

5. İnsanların gerek ülkeler arası gerekse ferdi olarak birbirlerine zarar vermek amacıyla tasarladıkları kasti yangınlar bu kategoride ele alınmıştır. 1869 yılında Doğu Akdeniz'de tekstil

Yerleşim birimleri dahilinde meydana gelen yangınlarda insanların oluşturmuş olduğu yangınla mücadele ekibleri çaresizliğe bir nebze de olsa engel teşkil ederken; kırsal arazide meydana gelen yangınlar büyük çaplı tahribatlara sahne olabilmektedir.⁶ Ormanlarda ve ekili arazilerde meydana gelen yangınların söndürülebilmesi bugün bile insanlığı mücadelede çaresiz bırakan durumlara neden olmaktadır.

Trabzon Vilayeti dahilinde bulunan yerleşim birimlerinde çıkan yangınlarda zarara uğrayan insanlara yardım yapılmış ancak afetin yıkıcı etkileri yöre üzerinde kısa sürede tamamen giderilememiştir. 1863 senesinde Trabzon merkezinde çıkan yangında hükümet konağı ve bölge hapishanesi yanmış ve halkın gayretleriyle yangın söndürülmüştür.⁷ 1869 senesinde Samsun'da çıkan yangın ise Canik Sancağı'nın merkezini tamamiyle tahrib etmiş; halk meskensiz ve gıdasız kalarak sıkıntıya düşmüştü.⁸ Merkezi hükümet, yörede bulunan ordu birliklerindeki çadırları kullanarak, halkın mesken ihtiyacını gidermek suretiyle yardımcı olmuştur.⁹ Ancak, Samsun'un gelişmesi, yangının verdiği tahribat nedeniyle bir müddet sekteye uğramıştır.¹⁰ Trabzon Vilayeti'nde yerleşim alanları haricinde de yangın hadiselerine raslamak mümkündür ; bunlardan etkili olanı orman yangınlarıdır. Yörede bulunan ormanlık arazinin genişliği ve sarp arazi yapısı olası bir orman yangınına söndürmede yöre halkını çaresiz bırakmaktadır.

üretimi ile etkin bir konuma sahip olan Aydın Vilayeti'nde meydana gelen büyük çaplı yangın böylesi bir sabotaj ihtimalini de akla getirmektedir. Yangın sonasındaki bilanço kontrol edildiğinde depolarda bulunan zahirelerin yanısıra 310 adet dükkan ve mağaza, 5 adet cami, 2 okul binası, 3 han, 2 hamam, 325 ev ve 3 pazar bölgesinin yangında yokolduğu belirlenecektir. Yangının sebep olduğu en önemli tahribat ise yöredeki dokuma tezgahları üzerinde olmuştur. Yangının akabinde Doğu Akdeniz piyasasında oluşan tekstil sıkıntısının Avrupalı Devletlerce giderilmesi düşündürücüdür. Ahmet Lütfi Efendi, **Vakanüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi**, haz.M. Münir Aktepe , C.XII , Ankara 1989, s.52-53.

6. Yerleşim birimlerinde dönemin inşaat malzemelerinin ağaçtan olması, yerleşim planlarının yangın ihtimali düşünülmeden yapılması ve mevcut itfaiye teşkilatlarının yeterli yangın söndürücü malzemelere sahip olmaması nedeniyle tahrib gücü daha etkili yangınlar meydana gelebilmekteydi. Bkz. Nedim İpek, "Göçmen Köylerine Dair", **Tarih ve Toplum**, S.150, Haziran 1996. Bu türden yangınlara çoğunlukla İstanbul'da rastlanırken taşra yerleşim birimlerinde de benzer türden hadiseler olmaktadır. Mesela Beğoğlu'nda 1871 tarihinde meydana gelen yangında zarar gören insanlara yapılan yardımlar gözden geçirildiğinde yangının ne denli büyük boyutlara ulaştığı anlaşılacaktır. **Basiret**, Nr.170, 4 Eylül 1286.

7. **BOA, İrade Şura-yı Devlet**, Nr.421, 22 Safer 1285, "Meclis-i Deavi-i Vilayet-i Trabzon'dan Vekaletpenahi'ye tanzim olunan mazbata."

8. **BOA, İrade Dahiliyye**, Nr.43156.

9. **BOA, İrade Dahiliyye**, Nr.43410, H.1287.

10. 1869 Samsun da meydana gelen yangının olumsuz etkileri 1870 yılında da giderilmeye çalışılmıştır. 1870 yılında yangından zarar görenler için 90.000 kuruş masraf yapılarak 150 kadar baraka inşa edilmiştir. **BOA, İrade Dahiliyye**, Nr.43410, 1287 H.

Dersa'adet'de meydana gelen büyük çaplı yangınlarda temel inşaat malzemesi olan keresteye duyulan ihtiyaç kereste fiyatlarında artış göstermesine neden olmuştur. Yerleşim alanlarında meydana gelen yangınlardan sonra fiyatı yükselen bir diğer emtia da gıda ihtiyacını oluşturan zahiredir.¹¹ Trabzon yöresinde bulunan ormanlarda meydana gelen yangınlar sonrasında yörede bulunan deniz vasıtaları yapımcılarının etkilendiğini öne sürmek mümkündür. Yörede bulunan kayıkçılar ve yelkenli gemi sahiplerinin ahşap malzemeye olan gereksinimleri doğal olarak hammedeyi oluşturan keresteye yönelik afetlerden en çok etkilenen kesim olmalarına neden olmuş olmalıdır. Trabzon Vilayeti bölgesinde geçimlerini kayık ve yelkenli gemi gibi deniz vasıtalarını üreterek kazanan Of, Sürmene ve Yomra gibi sahil kasabaları orman yangınlarında yokolan kereste ihtiyaçlarını dış piyasadan temin etmeye çalışmışlardır.¹² Kafkas bölgesindeki geniş ormanlık arazi bu ihtiyacı teminde en akla yakın ekonomik piyasa olarak düşünülebilir.

1907 senesinde Osmanlı Devleti bünyesinde düzenlenen istatistiklerden anlaşılacağı üzere Dersaadet'in ihtiyaç duyduğu kereste ve yakacak odun ihtiyacı Edirne, Kastamonu, Biga Sancağı, Konya, Aydın, Adana, Selanik, Hüdavendigâr ve Trabzon vilayetlerinde bulunan ormanlık araziden temin ediliyordu.¹³ Ancak bu tarihlerde Trabzon ormanlarından önemli bir kereste ve yakacak nakli söz konusu değildir. Muhtemelen yörenin ormanlarından bölge ihtiyacı nisbetinde yararlanıldığı tahmin edilmektedir. Trabzon Vilayeti yöresinin dağlık arazi olması, tarım arazisinin sınırlı bulunması nedenleriyle ormanlık alanın tahrib edilerek tarım arazisi açma teşebbüslerine de yol açmış olmalıdır. Bu sebepten ötürü 1870 yılında bölgede meydana gelen orman yangınlarından sonra yapılan tahkikatlerde öncelikli olarak ele alınan meselelerden birisi de yangında kasıt unsurunun soruşturulması olmuştur.¹⁴

1860'larda Kafkas yöresinden Karadeniz Anadolu'suna göçler devam etmiştir. 1869 tarihinde Batum yöresinden gelen Çerkez muhacirleri Lazistan bölgesine yerleştirilmişlerdir. Ancak yerli halkın Batum'un Kehaber Ovasından gelen bu göçmenleri hoşgörü ile karşılamadığı anlaşılmaktadır. Ziraat

11. "Yangın sonrasında Dersaadet'de kereste ve zahire fiyatlarının yükseldiği belirtilmektedir." Basiret, Nr.128, 14 Temmuz 1286.

12. **Trabzon 1869-1933 Yılları Yaşantısı**, Derleyen: Cumhuriyet Odabaşoğlu, İlk-San Matbaası Ltd. Şti., Ankara.

13. **Orman ve Ma'adin ve Zira'at Mecmuası**, 12. sene, Aded:8-140, Mahmud Beğ Matbaası, 1323, s.19.

14. " (14.Bend) *Bu yangın muhacirinin tarla yapmak üzere yakdıkları ormanlar kabilinden olarak arazi açmak içinmi yakılmışdır?* ", **BOA, İrade Dahiliyye**, Nr.42309, "Hacı Derviş Ağa'nın Meclise sunduğu 22 Şevval 1286 tarihli talimatnamesi."

hususunda yeterince bilgiye sahip olmayan göçmenlere tahsis edilen araziler nedeniyle yerli halk arasında huzursuzluk başgöstermiştir. Tarım arazisi sınırlı olan bölgedeki hükümetin, göçmenlere yerli halktan alınarak yapmış olduğu arazi tahsisatı yerli ve muhacir halkı karşı karşıya getirmiş ve silahlı çatışmaya sebebiyet vermiştir. Temmuz 1869'da göçmen Çerkezler ve yerli Lazlar arasında Karaşalvar adlı bölgede çıkan silahlı çatışmada yerli halktan bazıları ölmüş ve askeri birliklerin müdahalesi ile olayın daha geniş boyutlu bir hale dönüşmesi engellenmiştir. Hükümet dut yetiştiriciliği hususunda gerekli bilgi ve malzemeyi aktardıktan sonra göçmenleri kendi kaderleriyle baş başa bırakmıştır.¹⁵

1870 senesinde Lazistan Sancağı içerisinde yer alan geniş ormanlık arazide "afat-ı semâvi" şeklinde nitelendirilen bir sebepten ötürü yangın çıkmış ve oldukça geniş bir araziye etkisi altına almıştır.¹⁶ Bir kaç farklı yerde bir anda ortaya çıkan yangının sebebinin kundaklama olduğu zan edilmiştir. Çerkez göçmenlerinin Lazistan yöresinde iskan edildikleri mahallerde çıkan bu yangın nedeniyle hükümet; yörede bir yıl önce cereyan eden olayları da gözönünde bulundurarak gerekli soruşturmanın yapılması amacıyla tahkik heyetlerini bölgeye göndermiştir. Yörede Temmuz 1869'da meydana gelen arazi kavgası nedeniyle, yöre sakinlerinin arazi açmak amacıyla ormanları ateşe verdikleri şüphesiyle tahkikate başlanılmıştır. Tahkikat neticesinde kesin deliller olmadığı için kimseye suç isnâd edilememiştir.¹⁷

Lazistan Sancağı'na bağlı bulunan Karaşalvar adlı bölgede Şubat 1870'de meydana gelen yangının şiddetli rüzgarın da tesiriyle kısa sürede geniş bir alanı tehdit ettiği rapor edilmiştir. Batum'a dört saat uzaklıkta bulunan yangın

15. **BOA., İrade Dahiliye**, Nr. 41519, " Rebiülahir 1286 tarihli Teftiş Kumandanı Muhlis Esat'ın Dahiliye Nezareti'ne sunduğu teftiş raporudur."

16. Yangının başlangıç sebebi " âfât-ı semâviye " şeklinde nitelendirilmesine rağmen daha teferruatlı bilgi verilmemektedir. Yörede yangının hızla yayılmasına sebep olarak ise rüzgarın ateş kıvılcımlarını, yerdeki kuru otların da yardımı ile, daha geniş alanlara ulaştırdığı belirtilmiştir. Belgelerde sunulan veriler doğrultusunda yangın esnasında yağmurun yağmadığı anlaşılmaktadır. Yağmurun yağmadığı bir ortamda yıldırım düşmesi söz konusu olamayacağına göre belgelerde belirtilen "âfât-ı semâviye" ne olabilir ? Göksel afetlerden akla en yakın olanı, meteor düşmesi sanırım sorunun cevabı olsa gerektir. Eğer meteor düşmesi sonucu bir yangın zuhur etmiş ise yangının geniş bir sahadaki yayılışı hesaba katılarak bir meteor yağmurdan bahsetmek mümkün olacaktır.

17. "(Yangının ziraat arazisi açmak içinmi çıkarıldığına dair sorulan tahkikat sorusu üzerine 14.Bende cevab) *Kaban ve kırac ve sakız toprağı olub ekser mahalleri kabil-i ziraat olmadığı.*", **BOA, İrade Dahiliye**, Nr.42309, Hacı Derviş Ağa'nın Meclis'e sunduğu 22 Şevval 86 tarihli talimatnamesi."

merkezi, rüzgarında tesiriyle iki koldan hareketle Hodangir, Çürüksu, Acara, Batum, Livaste, Gonya, Hopa, Mukril ve Arhavi dağlarında bulunan ormanları etkisi altına aldığı belirtilmiştir. Rusya'nın kontrolü altında bulunan Kutayis ve Gürcistan bölgesinde de yangının etkili olduğu ve birçok binayı ve araziyi hasara uğrattığı anlaşılmaktadır.¹⁸ Yörede bulunan ormanlardaki gürgen, kızılgağaç, dut fidanlıkları ve yöre halkına ait bazı ağaç türleri tamamen yanarak yokolmuştur. Yöredeki hasarın boyutları ve yöre halkının durumunun iyileştirilmesi hususunda hükümet vakit geçiktirmeksizin harekete geçmiş ve Batum Vilayeti İdare Meclisi azası olan Hacı Derviş Ağa yangın mahalline gönderilmiştir. Hacı Derviş Ağa yangının etkili olduğu bölgeler hakkında gerekli bilgileri aldıktan sonra hasar raporu hazırlamış ve yörede o ana kadar yapılanlar ile yapılması gerekenler hususunda gerekli bilgiyi hükümete aktarmıştır.

Bölgede yapılan hasar tespit çalışmaları neticesinde yörede bulunan telgraf direklerinin de yandığı tahkikat raporundan anlaşılmaktadır. Ayrıca yangın bölgesi dahilindeki Karaşalvar adlı bölgede ikamet etmekte bulunan Kutabe Mustafa Beğ Kabilesi'ne ait 55 paskadan* 54'ü, Batubek Kabilesi'ne ait 30 paskadan 10'u, Batı Beğ'in yeğeni Halil Bey Kabilesi'nde bulunan 15 paskanın ve bu kabilelerin kölelerine ait 6 adet paskanın yandığı rapor edilmiştir. Yanan paskalardan üç hanesinin yerli evleri gibi tahtadan ve kiremit örtülü olarak inşa edildiği de tahkikat raporunda kaydedilmiştir. Yangının etkisi altına aldığı Mukril'de de evlerin birbirlerine beş, bazı yerlerde on dakika mesafe ile inşa edilmiş olmalarına rağmen yerli halkın 30-40 hanesi de yanmış ve iki camide yangın esnasında tamamen tahrib olmuştur. Rüzgarın çok şiddetli eserek yerleşim birimleri arasındaki ormanlık arazi de cereyan eden yangını hızlı bir suretle uzak mesafelere taşıdığı yöre halkından öğrenilen bir husus olarak tahkikat raporlarına eklenmiştir. Mukril'de bir kadın ve bir erkek çocuğu da yanarak can vermişlerdir. Gerek Karaşalvar, gerekse Mukril adlı bölgelerde bulunan göçmen ve yerleşik halka ait zahire depolarında yandığından halkın sıkıntısı daha geniş boyutlu olmuştur. Yalnızca Karaşalvar bölgesinde bulunan yardıma muhtaç muhacirlerin sayısı 333'ü yetişkin kadın ve erkek, 72'si çocuk yaşta kız ve erkek olmak üzere toplam 405'e ulaşmıştır. Yine Karaşalvar

18. BOA, *İrade Dahiliyye*, Nr.42309, "Dahiliyye Nezareti Canib'i Alisine sunulan 15 Kanun-u Sani 1285 tarihli Meclis Mazbatası."; "Yangın mahalli hakkındaki teferruatlı bilgiler ise Hacı Derviş Ağa'nın tahkikat raporundaki 13.Bend'de belirtilmektedir."

* Paska tabiri yöreye Kafkas Bölgesi'nden gelen Çerkez Kabilelerinin geçici bir süre iskan amacıyla ağaçtan yapmış oldukları baraka yada kulübe benzeri evlere verilen ad. Bu bilginin temininde Artvin yöresi sakinlerinden olan öğrencim Semir Yıldız'a teşekkürü bir borç bilirim.

bölgesinde ki zahire depolarında bulunan 2.111 kile lazot* , 256 kıyye fasulye, altmış kıyye pasta * yanarak yok olmuştur.

Yörede yaptırılan hasar tespit çalışmasından sonra yöre halkının ihtiyaçları belirlenmiş ve yapılması gereken işlemler üzerinde durulmuştur. Öncelikli olarak barınma ihtiyacı ele alınmış ve ilk etapta yerli halkın da yardımları ile derme çatma barakalar inşa edilerek muhacirler açıkta bırakılmamaya çalışılmıştır. Yangından etkilenen yöre halkı geçici bir süre için Kahaber ve Gönnye yörelerine sevk edilerek burada ikamet ettirilmiştir. Karaşalvar bölgesinde bulunan muhacirlerin evlerinin yeniden inşası için gerekli olan masraf hususunda yapılan tahkikatler neticesinde 25 paskanın inşası için ikişer yüzden 5.000 kuruş ve kalanının ise yüzerkuruştan 5.400 kuruş ve ahşab olan üç hane için ise 1.500-2.000 kuruş masrafla tamamlanabileceği belirlenmiştir.¹⁹

Yangında etkilenen muhacirler için gıda yardımı bir senelik bir zaman dilimi hesaba katılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Yörede zahirenin o günkü bölge fiyatı her İstanbul kilesi için 12,5 gruş olarak belirlenmiştir. Ancak bu fiyatın ihtiyacın artması nedeniyle yükselebileceği de belirtilmektedir. Bir sene için yangından etkilenen kadın, erkek, kız ve oğlan çocukları için toplam 66.250 kıyye lazota ihtiyac olduğu hesaplanmıştır. Ayrıca yörede bulunan muhacirlerin ziraat yapabilmeleri için her haneye üçer kile tohumluk lazot verilmesinin yöre insanının geliri için elzem olduğu raporda belirtilmiştir. Yiyecek yardımı hususunda yapılan ilk belirlemelerden sonra mahalli hükümet imkanları doğrultusunda 8 aylık gıda yardımında bulunabileceğini bildirmiştir. Şubat ayı başlangıcından, Eylül-Ekim ayına kadar geçecek olan sekiz aylık sürede muhacirlerin yiyecek ihtiyacı olan zahirenin verilmesi yönünde karar alınmıştır. Bir kile mısırdan 30 okka ekmek yapılabileceği hesabıyla yetişkinlere günlük olarak kişi başı 1/2 kıyye ve küçüklere 100 dirhem ekmek vermek suretiyle yardımda bulunulacağı karara bağlanmıştır. Bu suretle yetişkin her kişiye 8 aylık ihtiyacı olmak üzere yetişkinlere 4'er, küçüklere 2'şer kile mısır verilmesi uygun görülmüştür. Karaşalvar bölgesinde yangından etkilenen 333 yetişkin ve 72 küçük yaştaki yangınzedelere yapılan gıda yardımının toplamı 1.476 kile mısırdır. Ayrıca her haneye 3'er kile tohumluk mısırdan toplam 240 kile mısırdan

* Lazot tabiri "Laz Otu" kelimesinin kısaltılmış şeklidir. Mısır olarak addedilen zahire türüne Lazistan Sancağı bölgesinde bu ad verilmektedir. Bu bilginin temininde yardımcı olan saygıdeğer hocam Prof.Dr. Bilal Dindar'a teşekkürü bir borç bilirim.

* Pasta tabiri bugünkü Artvin yöresinde yetişen ve mısıra benzer sarı renkli püskülleri olan bir tür mahalli bitkiye verilen isimdir. Bu bitkinin tohumlarının yiyecek un yapımında kullanıldığı yöre sakinlerinden öğrenilmiştir.

19. BOA, İrade Dahiliyye, Nr. 42309, "Hacı Derviş Ağa'nın Meclis'e sunduğu 22 Şevval 1286 tarihli talimatnamesi", (6. ve 7. Bendlere cevab.).

da ziraatin devamı için verileceği hesaplanacak olursa yöre rayic fiyatı olan 12,5 kuruştan toplam 21.500 kuruşluk gıda yardımı masrafı yapılması gerekmiştir. Bu meblağın Mal Sandığı'ndan karşılanacağı ve yardımın yapıldığı şahıslardan sened alınarak kendilerine teslim edileceği Hacı Derviş Ağa tarafından Vilayet İdare Meclisi'ne bildirilmiştir.²⁰

1870'de Lazistan Sancağı'nda etkili olan yangının yerleşim mahallerinden çok dağlık ve ormanlık araziye tehdit etmiştir. Tahkikat heyetinin belirlemelerine göre çoğunlukla yerli halka ait bulunan gürgen ve kızılçam ağaçları keresteleri itibariyle ehemmiyet arz etmektedir. Tahkikat heyetinin devlete ait bulunan ormanlık arazideki hasarın miktarını tespit etmede yetersiz kaldıkları İdare'ye takdim etmiş oldukları raporlardan anlaşılmaktadır. Devlete ait olan ormanlık arazi içindeki ağaç cinsleri ve yanan ağaçların tür ve miktarları hususunda kesin ifadeler taşıyan bilgilerin verilemeyişi bu sahada hükümetin yetersiz bir organizasyon sergilediğinin de bir kanıtı olarak algılanabilmektedir. Söz konusu Trabzon Vilayet Salnamesi'nde Lazistan yöresindeki ormanlık arazi hakkındaki kesin rakamları içermeyen malumat ormanlar hakkındaki ilgisizliğin bir devamı niteliğinde olsa gerektir. 1872 tarihli salnamede ormanlar hakkındaki veriler incelenerek tahminen de olsa 1870 tarihli yangının zarar boyutunun bir portresi çizilebilir:

1-Batum Kazası Ormanları : Çakov ve Tehayyâl-ı Batum adında iki büyük orman mevcuttur. Ormanların yaya olarak eni iki saat, boyu beş saatlik bir mesafeyi kaplamaktadır. Ormanlarda bulunan ağaç türleri ise kestane, kızıl ağaç ve gürgen olarak belirtilmiştir. Bu ormanlardan yörenin mahalli ihtiyacı olan odun ve kerestenin temininde yararlanılmaktadır.²¹

2.Livane Kazası Ormanları : Yaya olarak boyu ve eni iki saat mesafede olan Östekü adında bir orman mevcuttur. Ormanın bulunduğu mıntika araba ve hayvan ulaşımına müsait değildir. Bu yüzden bu bölgede bulunan ağaçlardan kereste ve odun ihtiyacı temininde yararlanılamamıştır. Livana Kasabası'na yaya 15 saat uzaklıkta bulunan eni ve boyu yaya olarak ikişer saatlik bir alanı kaplayan Hatla adında bir orman ve yine Livana'ya bağlı Milo Köyü'nde eni ve boyu yaya olarak birbuçuk saatlik bir mesafeyi kapsayan bir orman daha vardır. Bu ormanlarda da çam ve gürgen ağaçları mevcut olduğu kaydedilmiştir. Son olarak belirtilen iki ormandan kabuk ve yaprağı soyularak çıkarılmış ağaçlar ve tomruklar elde edilerek dışarıya satılmıştır.²²

20. BOA, İrade Dahiliye, Nr.42309, "Dahiliye Nezareti'ne 15 Kanun-u Sani 1285'de gönderilen belge."

21. Trabzon Vilayet Salnamesi, H.1289. (1872 M.), s.116.

22. a.g.e.(Salname), s.116.

3.Acara Kazası Ormanları : Kazaya üç saat mesafede Çaku Dağı'na yakın eni ve boyu üçer saatlik bir alanı kapalayan Gelasikor, Acara'ya sekiz saat uzaklıkta eni ve boyu onar saatlik araziyi kaplayan Şavşat ve Merisi, Acara-yı Sufla Nahiyesi'nde eni ve boyu dört saatlik mesafeyi kaplayan Çirek, eni ve boyu dört saatlik mesafeyi kaplayan Kurcun, Macehil Nahiyesi'nde eni üç boyu iki saatlik araziyi kaplayan Efrad Dağı Ormanları mevcuttur. Bu ormanlarda gürgen, çam, isteric, kızıl ağaç, köknar, kara yemiş, pelid ve benzeri ağaçların mevcut olduğu kaydedilmiştir. Ancak ormanların bazılarının bulunduğu yerlerin dağlık olması nedeniyle yararlanılamadığı belirtilmektedir. Yararlanılabilen ormanlardan ise kereste ve yörenin kışlık yakacak ihtiyacı temin olunarak değerlendirilmiştir.²³

4.Hopa Kazası Ormanları : Hopa Kazası'na sekiz saat mesafede eni ve boyu altı saatlik bir alanı kapalayan Ağaşi adlı bir ormanın mevcut olduğu kaydedilmiştir. Bu ormanda akmar, gürgen, isteric ve kızıl ağac türünden ağaçlar mevcut imiş. Ancak arazi yapısının ulaşımına müsait olmaması nedeniyle bu ormandan da yararlanılamadığı belirtilmiştir.²⁴

5.Çürüksu Nahiyesi Ormanları : Nahiyede eni üç, boyu çeyrek saatlik mesafeyi kaplayan Avret Hanal adlı bir orman kaydedilmiştir.Ormanda kestane, pelid, ardıç, gürgen, kızıl ağac türünden ağaçların varlığı belirlenmişti. Bu ormanın hududa yakın olması nedeniyle ormandan kesimin ancak padişahın özel izniyle mümkün olabileceği belirtilmiştir. Çürüksu Nahiyesi'nde bulunan Çaku ve Acartin arasında eni oniki boyu dört saatlik bir alanı kaplayan ve birbirlerine bağlı Franka, Yaluh, Karuh ve Tud adlarında ormanlar olduğu kaydedilmiştir. Bu ormanlarda gürgen, kestane, kara ağac, ihlamur, ardıç ağaçlarının mevcut olduğu belirtilmiştir.

Her ne kadar yangın hakkındaki tahkikat raporlarında dağlık ve ormanlık arazide yanan ağaç türleri ve miktarı hakkında teferruatlı bilgi yer almasa da sâlnâmedeki veriler bazı eksikleri tamamlamada yardımcı olmaktadır. Bölgede bulunan ve kereste üretiminde kullanılabilen ormanlar ile yerli ve muhacir halkın sahip olduğu gürgen, kızılçam ve dut fidanlıklarının yanması bölge ekonomisine zarar verirken ulaşım güçlüğü nedeniyle yararlanılamadığı belirtilen ormanlardaki yangın hasarı ekonomik açıdan önemli görülmemektedir. Her ne kadar, ulaşım zorluklarının kereste üretimi imkansız hale getirdiği ormanlık araziler, ekonomik açıdan önemli görülme de bu sahadan kışlık yakacak temininde bulunan civar yerleşim mntıklarının

23. a.g.e.(Salname), s.117.

24. aynı yer.

etkilendiği kesindir. Yakınındaki ormandan kışlık yakacak temin edemeyen köylü ya yeni kaynaklara yönelecek ya da dışından tırnağından arttırdığı varyetiyile; kışlık yakacak odun olarak bu piyasadaki fiyatları ve ihtiyacı körükleyecektir.²⁵

1869 Süveyş Kanalı'nın açılması ile beraber Trabzon Limanı'nda ithalat ve ihracat hacmi belirgin bir şekilde düşüş kaydetmiştir. Trabzon Limanı'ndan İran'a 1868'de 59,3 milyon frank tutarında ihracat, buna karşılık İran'dan bu limana 103,2 milyon frank tutarında ithalat yapılmıştır. Bu miktar 1869'da ise giden 44 milyon, gelen 68,3 milyon frank olarak değişmiştir. 1870'de bu gerileme devam etmiş 41.4 milyon İran'a giderken 49.4 milyon franklık İran'dan kara yoluyla Trabzon'a mal gelmiştir.²⁶

Doğal olarak Trabzon'a bağlı bulunan Lazistan Sancağı'nın ekonomisi bu gelişmelerden etkilenmiş olmalıdır. Yörenin ekonomik açıdan kötü gidişatının belirginleştirdiği ekonomik kaos ortamında yangının ne denli etkili olduğu belirsizlik kazanmaktadır. Ancak, yine de yangın sebebiyle zarar gören zahire depoları ve kereste kaynakları hesaba katılacak olursa ekonomik açıdan bu mamullerin piyasa fiyatlarının yükselmesinde etkili olabileceği sonucuna varılabilir. Yörede yangın esnasında kurtarma faaliyetleri ile ilgili hemen hiç bir kayda rastlanmamıştır. Lazistan Sancağı dahilinde bulunan askeri birliklerin dahi yangın kurtarma faaliyetlerine iştirak etmeyişleri akla bazı soruları getirmektedir. İhtimallerden birisini yangının hızlı bir şekilde etkisini gösterip sönmüş olması, diğerini de yöre idarecilerinin hadiseye gereken zamanda

25. Kereste fiyatlarını devrin belgelerini takip etmekle belirlemek oldukça güçtür. Mahalli Basından günümüze ulaşan eserlere ulaşmada ki handikaplar nedeniyle sıhhatli bir araştırma neticesi ortaya koymak mümkün olamamıştır. Ancak, bölgeye yakın yerleşim birimlerine ait Şeriyye Sicilleri takip edilerek kereste ve odun fiyatları takip edilmeye çalışılabilmiştir. 1868-1869 Samsun Şeriyye Sicilleri'nde yer alan Tereke Kayıtlarının incelenmesiyle elde edilen bilgiler de bir çeki odunun 26 gruştan satıldığı tesbit edilmiştir. Bir adet masanın fiyatı ise 40 gruş olarak belirlenmiştir. Mehmet Coşkun, **H.1285-1286 (M.1868-1869) Tarihli Samsun Şeriyye Sicil Defteri**, Danışman: Orhan Üner, (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Samsun 1991, s.93, 135; Samsun Şeriyye Sicilleri'nde 31 Ağustos 1872 tarihinde bir sagir tahta masanın 12 kuruş ve bir aded sandalyenin 12,5 kuruş olduğu belirlenebilmiştir. Abdurrahman Okuyan, **1772 no'lu Samsun Şeriyye Sicili Defteri'nin Değerlendirilmesi**, Danışman: Osman Zümrüt, (Yüksekisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Samsun 1998, s.104. Trabzon Vilayeti dahilinde bulunan Lazistan Sancağı dahilinde ki fiyat hareketliliğinin yangın sonrası seyrini tesbit etmek şimdilik yeni araştırmalara ihtiyaç göstermektedir. 1869 tarihindeki kereste mamullerinin 1872 fiyatlarına nazaran yüksek oluşunda, 1869 tarihinde Samsun'da çıkan yangının etkisi büyük olsa gerektir.

26. a.g.e.(Odabaşoğlu), s.70.

gerekli önemi göstermemiş olma kanısı oluşturmaktadır. 11 Haziran 1868 yılında²⁷ Trabzon'da bir şube açmış olan Hilal-i Ahmer'in de yangın sonrası yaralılara yönelik hiç bir faaliyetine rastlanılmamıştır. Yöredeki salnamelerde 1869-1872 tarihlerinde Tulumbacı Ocağı'na rastlanmazken 1873 tarihli salnamede Mehmet Efendi komutasında 12 kişilik Tulumbacı Ocağı'nın Trabzon'da mevcudiyeti dikkat çekicidir.²⁸

27. a.g.e. (Odabaşoğlu), s.23.

28. a.g.e. (Odabaşoğlu), s.34.